

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації економічних процесів особливо важливими є залучення в економіку України фінансових ресурсів, а інвестиційні процеси в умовах трансформації економіки являють собою одне з найбільш актуальних питань. При реформуванні відносин власності, вважається, що приватна власність на засоби виробництва має переваги стосовно державної власності. Саме тому сфера інвестиційної діяльності підприємств перестала бути об'єктом обов'язкового державного контролю, а відтак розробка механізмів і забезпечення ефективного залучення ресурсів є важливим завданням економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід вивчення інвестиційних процесів в динамічних умовах ринку освітлений у роботах Андрійчука В.Г., Галицького О.М., Гнатьєвої Т.М., Гриньової В., Дем'яненка М., Гришової І.Ю., Лупенка Ю.О., Маліка М.Й., Носової О., Кірейцева Г., Петкової Л., Проскуріна В. Саблука П.Т., Чупіса А.В. та інших.

Метою досліджень є розгляд впливу чинників інвестиційної привабливості на формування інвестиційного клімату держави, в умовах ринку, що постійно змінюються.

Основні результати дослідження. Інвестиційні процеси в Україні мають суттєвий вплив на розвиток ринкових відносин. Інвестиційне середовище, або, так би мовити, клімат - сукупність об'єктивних та суб'єктивних розумів, які сприяють (гальмують) процес інвестування в галузі економічної діяльності та окремі підприємства, компанії. Характеристика привабливості цих процесів та інвестиційного клімату є одним із критеріїв ефективності державного управління у сфері економіки, зовнішнього іміджу держави, її здатності вирішувати проблеми.

Незважаючи на те, що владою давно вже задекларована інноваційно-інвестиційна модель розвитку, інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим. В умовах фінансової кризи інвестори не поспішають вкладати кошти у ризиковані об'єкти. Серед основних скарг респондентів були відзначені такі: постійний і зростаючий тиск із боку владних структур (24%), недоліки податкової системи, які не виправив, а посилив новий Податковий кодекс (11%), непрозорість і надмірне втручання держави в регулювання бізнес активності (11%), вплив корупції (10%), загальна нестабільність політичного курсу та розвитку економіки (10%) [1].

З поняттям інвестицій пов'язано поняття інвестиційної привабливості. Так, при реалізації міжнародних проектів, що здійснюються за сприяння Всесвітнього банку, чинники, котрі впливають на ухвалення рішень про інвестування, систематизують за категоріями країн [2, с. 16].

Перелік чинників, що визначають інвестиційну привабливість з позицій Всесвітнього банку представлений в таблиці 1.

Згідно Податкового Кодексу України на іноземних інвесторів поширюються національний режим інвестиційної діяльності, за винятком умов інвестування у спеціальних зонах.

Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів в Україні визначають за методикою й системою показників, запропонованих Інститутом реформ (недержавний аналітичний центр, метою якого є сприяння проведенню економічних перетворень в Україні та утвердження цінностей соціальної ринкової економіки). Визначення інвестиційного рейтингу регіонів фахівцями цього інституту проводиться на основі 5 груп показників які, за оцінками інвесторів, є найбільш важливими при прийнятті рішення про місце та обсяги

інвестицій, а саме: економічний розвиток регіону, ринкова інфраструктура, фінансовий сектор, людські ресурси, підприємництво та місцева влада.

Таблиця 1

Чинники, що визначають привабливість країни з погляду стратегічного інвестора

Групова ознака	Країни		
	що розвиваються	середнього рівня розвитку	розвинені
1	2	3	4
Політико-економічні умови	Підтримка уряду. Структура національного господарства. Права людини й тероризм.	Наявність торгових партнерів. Рівень інфляції. Прояв націоналізму.	Стабільність валюти. Частка у військових союзах. Торговельний баланс з країною-виконавцем.
Економічні умови	Право спадкоємства майна. Наявність національних управлінських кадрів і можливість їх залучення. Відповідність страхових гарантій.	Вимога до національних партнерів. Обмеження виїзду за кордон. Невтручання уряду в контрактну діяльність компаній.	Ступінь свободи ухвалення управлінських рішень. Можливість реалізації переваг спільних підприємств.
Умови інвестування	Необхідна частка акцій (участі) у капіталі підприємства. Можливість здійснення міжнародних розрахунків	Наявність пріоритетних секторів економіки для розміщення іноземного капіталу. Конвертованість валюти. Розвиток банківської системи.	Дотації з державних фондів. Національний ринок інвестиційних ресурсів. Рівень накопичення
Тарифи і податки	Податкові пільги Пільгові тарифи	Експортні субсидії. Імпортні субсидії.	Договір про усунення подвійного оподаткування з країною-виконавцем. Пільги з ПДВ
Засоби транспорту і комунікації	Наявність телефаксу й телефону, стан телефонної мережі країни. Міжнародний аеропорт	Супутниковий зв'язок Міжнародні авіалінії. Залізничні перевезення.	Можливість підключення до національних і міжнародних мереж ЕОМ. Вузлові аеропорти, обслуговуючі міжнародні лінії.
Джерела енергопостачання	Наявність і надійність джерел. Можливість розширення потужностей.	Вартість енергопостачання. Наявність атомної енергетики. Тенденції енергоспоживання	Національна енергетична політика. Обсяг імпорту нафти.

Джерело: складено автором за даними [3; 4]

Лідером інвестиційного рейтингу є місто Київ. До групи так званих «лідерів» рейтингу потрапили Харківська, Дніпропетровська, Одеська та Донецька області, що перебувають на певній відстані від решти регіонів.

Наступними є потрапило п'ять регіонів. На чолі яких знаходиться Львівська область. До основної групи увійшли Черкаська, Миколаївська, Чернівецька, Вінницька, Волинська, Хмельницька, Кіровоградська, Сумська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Тернопільська. Статус аутсайдерів міцно закріпився за Херсонською та Житомирською, Рівненською та Чернігівською областями.

Серед індустріально-аграрних регіонів України беззаперечним лідером є Одеська область. Очевидною є реалізація конкурентних переваг Одещини зважаючи на зорієнтованість у бік сфери послуг: розвиток портових потужностей, курортного потенціалу.

Головним джерелом інвестицій в Україні залишаються власні кошти підприємств, за рахунок яких здійснено 66 % усіх капіталовкладень, а кошти державного бюджету складають лише 6,4 % від загального обсягу інвестицій [5,с.2]. Одним із важливих джерел зовнішнього фінансування можна визначити прямі іноземні інвестиції Також відмітимо, що тенденція до збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну, що спостерігалася у докризовий період змінилася на різкий занепад, що негативно вплинуло на економіку країни в цілому в умовах поширення кризових явищ [6].

Індекс інвестиційної привабливості України у першому кварталі 2013 року залишився незмінним у порівнянні з показником кінця минулого року – 2,12 бали з п'яти можливих. Про це свідчать дані дослідження привабливості бізнес-клімату України, проведеного Європейською бізнес-асоціацією (ЄБА) Стан інвестиційного клімату на думку 155 топ-менеджерів членських компаній ЄБА залишається стабільно несприятливим. 85% опитаних вважають, що жодних змін на краще не сталося, і це найбільший показник відсутності позитивних змін за всю історію вимірювання індексу, з 2008 р. [7]. Загалом несприятливі умови для інвестування в Україні підтверджуються низькими економічними індексами та рейтингами інвестиційної привабливості, визначеними відомими міжнародними організаціями.

На даному етапі іноземні інвестиції здійснюються головним чином у галузях, що динамічно розвиваються й мають суттєві темпи зростання, чи відрізняються швидким обігом коштів.

Залучення інвестицій пов'язано із привабливістю вкладення засобів у конкретний проект. При цьому привабливість розглядається інвесторами із двох боків, по-перше, з позиції загального інвестиційного клімату в країні, а, по-друге - з позиції вигідності самого проекту інвестування.

Незважаючи на поширення явищ світової економічної кризи і в Україні привабливість іноземних інвестицій в економіку України існує об'єктивно й дотепер та полягає насамперед у більш високому, ніж у західних державах, рівні прибутку; практично незасвоєному, відкритому ринку товарів, послуг, технологій; наявності кваліфікованої й дешевої робочої сили; наявності окремих форм високоякісної та достатньо недорогої сировини, а також виробничих потужностей (хоча й таких, що потребують реконструкції), наявності високоякісних сільськогосподарських ресурсів.

Тим часом, незважаючи на зазначені привабливі фактори, а також вигідне географічне положення України, що має вихід на великі регіональні ринки, іноземні інвестиції порівняно з нашими потребами залишаються ще незначними.

Основним завданням покращення інвестиційної привабливості країни є таке: створення сприятливого інвестиційного середовища шляхом стимулювання національних інвесторів здійснювати інвестиції; концентрація грошових потоків на пріоритетних напрямках розвитку економіки; забезпечення доступності кредитів для позичальників, шляхом зниження їх вартості; забезпечення пріоритетного виділення кредитних ресурсів на пільгових умовах рефінансування банкам, які кредитують високоефективні інвестиційні проекти тощо. Держава повинна створювати паритетні умови для іноземних та національних інвесторів, стимулювати залучення інвестицій, орієнтованих на позитивні

соціально-економічні зрушення в державі, технологічний та інноваційний розвиток, структурну перебудову.

Одним із головних завдань, що постають перед потенційним інвестором, є вибір об'єкту інвестування найбільш конкурентоспроможних компаній і підприємств у тих галузях, які мають найкращі перспективи розвитку й можуть забезпечити найбільш високу ефективність вкладень. Це стосується й вибору напрямків капіталовкладень і придбання об'єктів приватизації й придбання цінних паперів (акцій, облігацій). Основою такого вибору є оцінка й прогнозування інвестиційної привабливості галузей (підгалузей) економіки.

Основні елементи оцінювання інвестиційної привабливості галузей економіки: оцінка рівня перспективності галузі; оцінка середньогалузевої рентабельності діяльності; оцінка галузевих інвестиційних ризиків. Кожний з елементів розглядають як синтетичні (агреговані) результати проведення оцінювання. Вони містять конкретні аналітичні оціночні показники розрахунок яких базується на статистичних даних та експертних оцінках (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика основних елементів оцінювання інвестиційної привабливості галузей економіки

1. Рівень перспективності розвитку галузі	2. Рівень середньогалузевої рентабельності підприємств галузі	3. Рівень галузевих інвестиційних ризиків
значимість галузі в економіці країни	коефіцієнт рентабельності активів	Коефіцієнт варіації середньогалузевого показника рентабельності власного капіталу
стійкість галузі до економічного спаду	коефіцієнт рентабельності власного капіталу	коефіцієнт варіації показників рентабельності в розрізі окремих підприємств галузі;
соціальна значимість галузі	коефіцієнт рентабельності реалізації продукції	рівень конкуренції в галузі;
ступінь державної підтримки розвитку галузі		рівень соціальної напруженості в галузі
стадія життєвого циклу галузі		

Джерело: складено автором за даними [3,4,7].

Важливим завданням залишається збільшення строків інвестування. Фінансування капіталоутворюючих інвестицій за рахунок короткострокових ресурсів украй негативно впливає на ліквідність підприємства й помітно знижує стабільність його діяльності. Однією з основних проблем української економіки, що гостро стоять перед підприємствами АПК, є нестача інвестиційних ресурсів.

Істотно впливати на стан інвестиційної активності продовжують високі політичні й економічні ризики, які на даний момент зберігаються. Як наслідок, багато підприємств не мають можливості скористатися традиційними джерелами фінансування капітальних вкладень (банківським кредитом, запозиченнями на ринках капіталів і ін.). Крім того, обмеженим залишається фінансування, що здійснюється за рахунок коштів усіх видів бюджетів. Тут необхідно мати на увазі, що банкіри бажають швидко отримати прибутки, а інвестори схильні мати довгострокову сталу систему отримання доходів.

Залучення капіталу й забезпечення прийняттого рівня супутніх ризиків є найважливішими завданнями фінансового менеджменту й вимагають глибокого розуміння

сутності інвестицій. Разом з тим, особливості сучасного етапу розвитку АПК України, пов'язані із суперечливістю законодавчих актів, складністю фінансового стану багатьох підприємств, високим ступенем зношеності основних засобів, недостатністю державної підтримки й ін., накладають значні обмеження на інвестиційну активність господарюючих суб'єктів.

Зазначені обставини обумовлюють необхідність узагальнення й аналізу існуючих теоретичних підходів до сутності інвестицій. Такий аналіз має на меті побудову єдиної систематизованої класифікації, що є методологічною базою для визначення найбільш доступних і ефективних способів залучення капіталу й застосування ускладнених фінансових схем і механізмів.

Найбільш важливі класифікаційні ознаки інвестицій такі:

1. Спрямованість дій (ціль інвестування);
2. Спосіб впливу альтернативних інвестицій на доходи від даного проекту;
3. Галузь, у яку здійснюється інвестування;
4. Ступінь обов'язковості здійснення інвестицій;
5. Строк окупності й життєвий цикл інвестицій;
6. Вид майнових вкладень;
7. Об'єкт упровадження інвестицій;
8. Період інвестування;
9. Джерела й схеми фінансування.

Більша частина інвестицій належать до категорії довгострокових. Крім того, вкладення коштів у дане виробництво найчастіше має стратегічний характер і практично ніколи не ставить на меті одержання прибутку від швидкого перепродажу.

Поділ інвестицій з погляду джерел і схем їхнього фінансування досить різноманітний:

- Державні інвестиції;
- Приватні інвестиції;
- Іноземні інвестиції.

Державні інвестиції - це частина національного доходу у вигляді коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, вкладених у розвиток економіки, що виділяються з поточного державного споживання задля забезпечення підтримки виробництва, соціальної сфери й економічного зростання. Інвестиції з коштів державного бюджету, бюджетів регіонів і місцевих бюджетів називають бюджетними, тоді як інвестиції з інших джерел (позабюджетних фондів) - позабюджетними.

Приватні інвестиції - це недержавні вкладення коштів, що належать юридичним і фізичним особам.

Іноземними називають інвестиції, що здійснюються закордонними державами, юридичними й фізичними особами, а також міжнародними фондами й транснаціональними корпораціями. Така дефініція інвестування, на думку автора може бути поширена й на інвестиції в цілому.

Слід зазначити, що всі наведені джерела фінансування інвестицій є укрупненими, загальними й не охоплюють усього їхнього різноманіття, що може бути потенційно нескінченним. Крім того, класифікація інвестицій з погляду джерел фінансування значною мірою перегукується з їхньою класифікацією за видами фінансових інвестицій, що є закономірним відображенням двох боків інвестиційного процесу (залучення й здійснення інвестицій) [8].

В Україні переважна більшість інвестицій в АПК і харчову промисловість є приватними національними й фінансуються за рахунок внутрішніх джерел (тобто власних коштів підприємств). Разом із тим, останнім часом спостерігається збільшення обсягів іноземних інвестицій (зокрема, з боку великих міжнародних корпорацій - Nestle, Coca-Cola, PepsiCo і ін.). Крім того, на думку автора, з розвитком національного ринку капіталів

у структурі фінансування галузі буде зростати частка позикових коштів. В узагальненому виді класифікація інвестицій наведена у таблиці 3.

Таблиця 3

Актуальність і доступність різних видів інвестицій для підприємств АПК

№ п/п	Критерій класифікації	Вид інвестицій	Актуальність і доступність для підприємств АПК
1	2	3	4
I	Об'єкт упровадження	1. Інвестиції в майно; 2. Нематеріальні інвестиції; 3. Фінансові інвестиції	1. Висока 2. Низька 3. Українська низька. Фінансові інвестиції впроваджуються переважно для оптимізації управління грошовими потоками
II	Спрямованість дій (цілі інвестування)	1. Початкові інвестиції; 2. Інвестиції на розширення (екстенсивні інвестиції); 3. Реінвестиції: 3.1. інвестиції на заміну об'єктів новими; 3.2. на раціоналізацію; 3.3. на зміну програми випуску; 3.4. на диверсифікованість; 3.5. на підтримку конкурентоспроможності підприємства в перспективі; 3.6. Інвестиції заради задоволення вимог державних органів.	1. Середня, з тенденцією до підвищення 2. Відносно низька 3.1. Дуже висока 3.2. Досить висока 3.3. Середня 3.4. Середня 3.5. Дуже висока 3.6. Низька. Інвестиції цього виду найчастіше пов'язані із захистом навколишнього середовища, що не характерно для підприємств АПК
III	Спосіб впливу альтернативних інвестицій на доходи від даного проекту	1. Залежні інвестиції: 1.1. Ті що доповнюють; 1.2. Взаємозамінні 2. Незалежні інвестиції.	З погляду економічної стабільності підприємства більше актуальними є незалежні інвестиції
IV	Період інвестування	Короткострокові; Середньострокові; Довгострокові.	Домінують короткострокові й середньострокові, хоча найбільш актуальні довгострокові
V	Ступінь обов'язковості здійснення	Обов'язкові; Необов'язкові.	1. Досить висока 2. Відносно висока
VI	Вид майнових вкладень	1. Реальні (капиталоутворюючі); 2. Портфельні; 3. Венчурні; 4. Ануїтети	1. Дуже висока 2. Українська низька 3. Не характерно для підприємств галузі виноградарства й виноробства 4. Не характерно для підприємств галузі виноградарства й виноробства

Продовження таблиці 3

VII	Строк окупності й життєвий цикл	Інвестиції розрізняються залежно від тривалості зазначених характеристик	Домінують інвестиції з високим строком окупності й тривалим життєвим циклом, хоча найбільш актуальними є інвестиції із протилежними характеристиками
VIII	Джерела й схеми фінансування	<p>1. Інвестиції, фінансовані за рахунок внутрішніх джерел:</p> <p>1.1. Чистого прибутку;</p> <p>1.2. Амортизаційних відрахувань.</p> <p>2. Інвестиції, фінансовані за рахунок зовнішніх джерел:</p> <p>2.1. Випуску цінних паперів і інших фінансових інструментів, що обертаються</p> <p>2.2. Банківських кредитів;</p> <p>2.3. Позик некредитних організацій;</p> <p>2.4. Лізингу;</p> <p>2.5. Кредитів і асигнувань федерального, регіональних і місцевих бюджетів і позабюджетних фондів;</p> <p>2.6. Коштів іноземних (зокрема міжнародних) інвесторів у різних формах;</p> <p>3. Інвестиції, фінансовані на принципах участі в капіталі;</p> <p>4. Інвестиції, фінансовані з використанням змішаних форм інвестування.</p>	<p>1.1. Практично не доступно</p> <p>1.2. Малодоступно</p> <p>2.1. Практично не доступно</p> <p>2.2. Доступно</p> <p>2.3. Практично не доступно</p> <p>2.4. Малодоступно</p> <p>2.5. Одержання бюджетного фінансування вкрай ускладнене</p> <p>2.6. Доступно з тенденцією до підвищення</p> <p>3. Доступно, з тенденцією до підвищення</p> <p>4. У цей час доступ ускладнено, але буде полегшуватися з розвитком фінансових ринків</p>
IX	Галузі економіки	<p>У промисловість;</p> <p>У сільське господарство;</p> <p>У транспорт;</p> <p>і ін.</p>	Інвестиції в харчові підприємства є інвестиціями в промисловість. Разом з тим, зростає роль і масштаби міжгалузевих інвестицій

Джерело: складено автором за даними: [3,7,8];

Запропонована класифікація, на наш погляд, достатньою мірою систематизує основні види інвестицій і може бути методичною основою при проведенні відповідних аналітичних досліджень, складанні бізнес-планів інвестиційних проектів, розробці інвестиційних стратегій і в інших організаційно-управлінських і фінансово-економічних процесах.

Висновки. Проведений аналіз, дозволив зробити наступні висновки.

У сучасних умовах пріоритетними для підприємств є реінвестиції матеріального характеру, спрямовані на модернізацію й збільшення виробничих потужностей.

Початкові інвестиції поки не прийняли масового характеру (такі приклади, як будівництво нових заводів іноземними компаніями).

Фінансові інвестиції поки що не є самостійним напрямком вкладень підприємств харчової промисловості й відбуваються переважно для оптимізації управління грошовими потоками. Разом з тим їхнє значення неухильно зростає.

Анотація

Розглядаються чинники, що визначають привабливість країни з погляду стратегічного інвестора. Надана характеристика основних елементів оцінювання інвестиційної привабливості галузей економіки. Запропонована класифікація різних видів інвестицій для підприємств АПК.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, інвестор, АПК

Аннотация

Рассматриваются факторы, которые определяют привлекательность страны с точки зрения стратегического инвестора. Дана характеристика основных элементов оценивания инвестиционной привлекательности отраслей экономики. Предложена классификация разных видов инвестиций для предприятий АПК.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат, инвестор, АПК

Abstract

Consider the factors that determine a country's attractiveness from the standpoint of a strategic investor. The characteristics of the main elements of evaluation of investment attractiveness of the economy. The classification of different types of investments to enterprises of agricultural complex.

Keywords: investment attractiveness, the investment climate, investor, agricultural complex.

Список використаної літератури:

1. Інвестиційна привабливість України рекордно впала.- [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2011/1/21/310487/>
2. Пешко А. В. Інвестиції: їх значення, види та форми / А. В. Пешко / Інвестиції: практика та досвід. - 2007. - № 1. - С. 13-20
3. Іноземні інвестиції в Україні. - [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-1361.html>
4. Залучення прямих іноземних інвестицій. - [Електронний ресурс] .– Режим доступу: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review-.php?id=513&pub=3559
5. Пабат А. А. Роль інвестицій у підвищенні конкурентоспро-можності національної економіки / А. А. Пабат, С. Ю. Хамініч / Проблеми науки. - 2007. №1. - С.2-3
6. Гнибіденко І. Ф. Особливості інвестиційного процесу в Україні і його вплив на розвиток ринку праці / І. Ф. Гнибіденко / Інвестиції : практика та досвід. - 2008. - № 1. - С. 24-28.
7. Інвестиційна привабливість України – на незмінно низькому рівні, – дослідження [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zik.ua/ua/news/2013/04/04/402485>
8. Козлов С. І.: Інвестиційна парадигма української економіки, або як звабити капітал на законних підставах.- [Електронний ресурс] .– Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/ua/oarticle/1112/>